

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
מתורת
הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קסא
ערש"ק פרשת שמות ה'תשס"ה

פתח דבר

בעזרהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שמות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קסא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור מה שהביא רש"י מעלותיו של החמור דמשה ד"הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו", דבענינים אלו נרמז מענה לטענות משה על סירובו לקבל שליחות הקב"ה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לא עמ' 15 ואילך)

יינה של תורה

"וירכיבם על החמור" – "הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו" (רש"י); ביאור ענין בירור וזיכוך החומר ("חמור") וג' השלבים בזה – אצל אברהם, משה ומשיח.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לא עמ' 19 ואילך)

חידושי סוגיות

ידייק בדברי חז"ל בש"ס ובמדרשות לענין קבלת רכוש גדול מישראל למצרים, וכן קושיית המל"מ בזה / יסיק ע"פ הגמ' בסנהדרין ודברי המפרשים דגדר הנתינה הי' בעיקר מדין משכורת לישראל על עבודתם ולא רק בגדר עונש למצרים, ובזה מיישב הדיוקים ומבאר חידוש הש"ס בזה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כא עמ' 10 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – תורת החסידות יש בה רפואה לכל חלאי הנפש.

(אגרות קודש חלק ד עמ' כח)

מקרא אני דורש

חמור דאברהם ומשיח – מענה לטענות משה

ביאור מה שהביא רש"י מעלותיו של החמור דמשה ד"הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק . . עתיד מלך המשיח להגלות עליו", דבענינים אלו נרמז מענה לטענות משה על סירובו לקבל שליחות הקב"ה

א. בפרשתנו מספרת התורה על הליכתו של משה למצרים, לאחר שנצטווה על ידי הקב"ה בכך: "ויקח משה את אשתו ואת בניו, וירכיבם על החמור, וישב ארצה מצרים, ויקח משה את מטה האלקים בידו" (ד, כ).

ומפרש רש"י: "על החמור – חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר 'עני ורוכב על חמור'".
ויש לדקדק:

לכאורה, זה ש"עתיד מלך המשיח להגלות" על חמור זה – מובן שייכותו לכאן, כי כיון שחמור זה נועד לגאולת ישראל, לכן הוא שייך להליכת משה לגאול את בני ישראל מארץ מצרים (וראה אברבנאל כאן. ועוד);

אבל זה ש"הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק" – לכאורה מה שייכותו לכאן? ואין לתרץ שכוונתו של רש"י לבאר את ייחודו של חמור זה בכלל – כי אז הי' לו להביא עוד פרט בייחודו של חמור זה, וכמו בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא – מקור דברי רש"י)

ששם מקדים: "הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות"; ומזה שרש"י לא העתיק פרט זה, מובן שהוא מביא רק את אותם הפרטים המיוחדים בחמור השייכים לשליחותו של משה כאן.

ב. ויש לומר בזה:

הנה ה' די'ן ודברים בין משה והקב"ה אודות שליחותו לגאול את ישראל, שהקב"ה ציוהו "לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים" (פרשתנו ג, ט), ומשה סירב לקבל את השליחות, כשטענתו העיקרית היתה "שלא ה' רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהי' גדול הימנו ונביא" (לשון רש"י פרשתנו ד, ט).

ולכן סיבב לו הקב"ה שההליכה לקיום השליחות תהי' על ידי החמור המיוחד, שאותו חבש אברהם לעקידת יצחק – להדגיש בפני משה שצריך להזדרז ולקיים את ציווי ה' בלי חשבונות:

אם אברהם נצטווה להקריב את בנו יחידו לעולה, ובכל זאת לא היסס לרגע למלא את ציווי ה', ואדרבה – הזדרז למצוה מתוך שמחה, ולכן חבש את החמור "הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו" (פרש"י וירא כב, ג);

על אחת כמה וכמה כאן, שגם אם יש 'חשבון' שמשה לא רוצה ליטול גדולה על אהרן – הרי מכל מקום, בפועל צריך להיות קיום ציווי השם במילואו ובשמחה ובלב שלם.

ג. אמנם לפי זה צריך ביאור לאידך גיסא: כיון שמתוך הענין מבואר שהמיוחד בחמור זה הנוגע למשה הוא זה ש"הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק", שבזה הוראה למשה שעליו להזדרז במילוי שליחותו וכו' – למה הוצרך רש"י להוסיף עוד פרט, ש"הוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו"?

ובפרט, שלפי זה נמצא נס ופלא גדול ביותר, שהחמור יהי' חי וקיים (לא רק מאות שנים, מימי אברהם עד משה, אלא) אלפי שנים!

ויש לומר:

הנה רש"י פירש לעיל (ד, יג) עוד טעם שמשה לא רצה ללכת בשליחות הקב"ה, שמשה ביקש שהקב"ה ישלח את משיח – "שלח נא ביד תשלח", "ביד אחר שתמצא לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה" –

ולכן סיבב הקב"ה שההליכה לקיום השליחות תהי' על ידי חמור זה "שעתידי מלך המשיח להגלות עליו", שבזה נרמז שאין הגאולה ממצרים והגאולה העתידה שני ענינים ושני גאולות נפרדות, אלא שהגאולה העתידה על ידי מלך המשיח היא המשך לגאולת מצרים על ידי משה, והגאולה העתידה והתגלות מלך המשיח תלוי' בכחו של משה

לקראת שבת

ז

ופעולתו בגאולת מצרים [ולהעיר מהידוע שמשה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמות רבה פ"ב, ו. זהר חלק א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי). ונתבאר בלקוטי שיחות חלק יא ע' 8 ואילך. ועוד].

ד. ועוד להוסיף:

בזה שמשיח ירכב על חמור דוקא, מודגשת חשיבות הענוה. וכפי שמפרש רש"י את הייעוד "עני ורוכב על חמור", שמשיח יהי' "ענוותן" ולכן ירכב על חמור, דזה מורה עך מדת ענוה. [והיינו, מפני ששליחות מאת ה' תלוי' דוקא בענוה ותכלית הביטול, שדוקא על ידי זה שורה עליו מלכותו של הקב"ה, בלשון הכתוב (ישעי' נו, טו): "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח"].

ובזה מיושבת גם טענתו הראשונה של משה, שלא הי' רוצה ליטול גדולה – כי אדרבה: בזה שהוא אינו רוצה ליטול גדולה לעצמו הוכיח על ענותנותו, וזה גופא הוא סימן גדול לכך שהוא המתאים לשליחות זו לגאול את ישראל. [ובזה יומתק שהעתיק רש"י כאן תיבת "עני" – אף שלעניננו נוגעים רק התיבות "ורוכב על חמור" – כדי לרמוז לענין זה של הענוה דמשיח].

יינה של תורה

ג' השלבים בשימוש ב"חמור"

"וירכיבם על החמור" – "הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו" (רש"י); ביאור ענין בירור וזיכוך החומר ("חמור") וג' השלבים בזה – אצל אברהם, משה ומשיח

א. אודות המסופר בפרשתינו "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור" – פרש"י: "חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו וכו'".

ויש לדקדק בשינוי הלשון בנוגע להני שלושה – אברהם, משה ומשיח – שרכבו על החמור; דבנוגע לאברהם כתב רש"י: "חבש אברהם", במשה נאמר: "וירכיבם על החמור", ובמשיח: "עתידי מלך המשיח להגלות עליו" – ומהו הביאור בשינויי הלשונות הללו?

ב. ויובן בהקדים ביאור כללות הענין ברכיבה שעל החמור – בפנימיות הענין:

מבואר במפרשים (גור"א, מנחה בלולה עה"פ) ש"חמור" קאי על "חומר" הגוף וחומריות העולם [להעיר מתורת הבעש"ט הידועה (כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות, כא) עה"פ "כי תראה חמור שונאך" שמורה על חומר הגוף]; וכשם שבפשטות, רכיבה על החמור מועילה לאדם הרוכב להגיע למקום כזה שלא הי' יכול להגיע לשם לבדו (לולא החמור) – כ"ה

לקראת שבת

ט

ברוחניות, אשר ע"י ה'רכיבה' על חומריות הגוף, האדם מתעלה ל'מקום' ודרגא נעלית, שלא הי' מגיע לכך מצד עבודת הנשמה לבדה.

ו'רכיבה' זו – על חומריות הגוף – תיתכן בג' אופנים:

(א) כאשר האדם שולט על תאוות ועניני הגוף; כי מטרת האדם היא לעסוק בתורה ומצוות, ואילו בטבעו הוא נמשך אחר תאוות גופו, ונמצא שהגוף מפריע להתעסקות בתורה ומצוות (עניני הנשמה). לכך יש צורך להכניע את חומריות הגוף – שלא יפריע.

(ב) כאשר האדם (אינו מכניע את גופו, אלא) פועל זיכוך ועלי' גם בהגוף; אמנם, לא מדובר בהתעסקות ממש בעניני הגוף, אלא שהעסק שלו בעניני הנשמה הוי בתוקף גדול, עד שהקדושה חודרת גם בעניני הגוף – שיהווה 'כלי' המסייע להתגלות קדושת הנשמה.

(ג) כאשר האדם מתעסק בעניני הגוף עצמם; והיינו, שלא זו בלבד שהגוף הוא כלי החסייע לעניני הנשמה (כבאופן ב'), אלא שהגוף מצד עצמו נהפך להיות חפצא של קדושה.

ג. והנה, מצינו שייכות בין הרכיבה שעל החמור בנדו"ד לענין הגאולה, דהן משה – "גואל ראשון", והן משיח – "גואל אחרון" (שמו"ר פ"ב, ו) הרי הם רוכבים על החמור; ומבואר בתניא (פל"ו), שתוכנה העיקרי של הגאולה הוא בהתגלות קדושתו של השי"ת בעולם – "שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה'".

לפי-זה י"ל, שגם בבירור חומריות העולם – ישנם ג' אופנים (בדוגמת הנ"ל בעבודת האדם):

(א) שבירת חומריות העולם – דמכיון שגסות וחומריות העולם איננה נותנת מקום לגילוי אור הקדושה, יש צורך להכניע ולבטל את חומריות העולם.

(ב) בירור וזיכוך חומריות העולם – בתור כלי המסייע להשלמת הכוונה העליונה.

(ג) בירור חומריות העולם מצד עצמו – אשר הגשמיות עצמה תהי' חפצא של קדושה. ודבר זה יתרחש רק לעתיד לבוא, כדברי הפסוק (ישעי' מ, ה): "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דבר" – דהיינו שה"בשר" עצמו יראה ויחוש את קדושת ה'.

ד. לפי כל זה יש לבאר את שינויי הלשונות הנ"ל:

דהנה, ידוע דמתן תורה פעל זיכוך בגשמיות העולם – דמכיון שהמצוות צריכים להיעשות בדברים גשמיים דווקא [ולדוגמא: התפילין צ"ל מעור בהמה גשמית בדווקא, וכיו"ב בשאר המצוות], הנה בשעת מתן תורה, כאשר המצוות ניתנו לבנ"י – הדבר פעל זיכוך ובירור בגשמיות העולם.

לקראת שבת

י

וא"כ, בימי אברהם, הי' זה עוד קודם שניתנה התורה – ולכן, לא הי' שייך לפעול בירור וזיכוך בחומריות העולם. וזהו מה שאברהם אבינו (רק) "חבש" את החמור – כי ה'רכיבה' על חומריות העולם בימיו הי' באופן של שליטה והכנעה ('חבישה').

משא"כ בימי משה רבינו, כאשר נזדכך גשמיות העולם ע"י שעבוד בני" בגלות מצרים (כמבואר בדרושי חסידות), וניתנה התורה – אזי נתאפשר כבר לברר ולזכך את העולם. ולכן נאמר אודות משה "וירכיבם על החמור", דהיינו שאפשר כבר להשתמש עם חומריות העולם עצמו בשביל להשלים את הכוונה העליונה – אבל אין זה קדושה בחומריות העולם גופא, אלא זהו רק שאור הקדושה "רוכב" ופועל "על (ידי) החמור".

אמנם לעתיד לבוא, כנ"ל, הנה בגשמיות העולם יהי' קדושה מצד עצמה, ולכן נאמר: "עתיד מלך המשיח להגלות עליו" – אשר גילוי אור הקדושה יהי' מצד החומריות עצמה.

חידושי סוגיות

רכוש גדול דמצרים בגדר שכר לישראל

ידייק בדברי חז"ל בש"ס ובמדרשות לענין קבלת רכוש גדול מישראל למצרים, וכן קושיית המל"מ בזה / יסיק ע"פ הגמ' בסנהדרין ודברי המפרשים דגדר הנתינה הי' בעיקר מדין משכורת לישראל על עבודתם ולא רק בגדר עונש למצרים, ובזה מיישב הדיוקים ומבאר חידוש הש"ס בזה

"ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים"
(פרשתנו ג, כא)

ידייק בדברי חז"ל בש"ס ובמדרשות לענין קבלת רכוש גדול מישראל למצרים,
וכן קושיית המל"מ בזה

איתא בברכות (ט, א-ב): "דבר נא באזני העם וגו' (בא יא, ב), אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה. אמר לי' הקב"ה למשה בבקשה ממך! לך ואמור להם לישראל בבקשה מכס שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (פרש"י: אברהם) ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

ונראה לדייק בלשון הש"ס כאן, דבדברים הללו נרמז לגדר התשלום דרכוש גדול ממצרים לישראל שנת' במפרשים ע"פ הגמרא בסנהדרין, כמשי"ת להלן.

1) אלא מישראל). וראה רי"ף לע"י שם. ובפרש"י בא יא, ב: "בבקשה מנח לך והזהירם".

(1) בכמה גירסאות (ראה דק"ס שם) ליתא "בבקשה ממך" (היינו שהבקשה היא לא ממש)

לקראת שבת

הנה, כדברים הנ"ל בברכות מצינו עוד במדרשי חז"ל, אבל בכמה שינויים, וז"ל (שמו"ר פ"ג, יא): "ונתתי את חן העם (פרשתנו ג, כא) – מה שאמרתי לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (לך טו, יד), אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאלום וילכו מלאים, בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום וענו אותם (לך שם, יג) קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

אמנם, בדרך דרשת חז"ל כפי שהובאה כאן הי' לנו לתמוה, דבשלמא מה שנקטו בתחילה "מה שאמרתי לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" מובן שפיר², דבזה רמזו לתרץ אמאי נזכר בכתוב מיד בתחילה (עוד קודם שקבל משה על עצמו השליחות להוציא את ישראל בכלל, ופשיטא קודם יציאתו ממדין) כשדיבר ה' למשה על דבר יציאת ישראל לאחר זמן הא ד"ונתתי את חן העם גו'", ולכך הקדימו חז"ל לומר דדבר זה הוי תנאי עקרי המתיר את היציאה ד"ישלח אתכם" (פרשתנו שם, כ).

– שזהו רק באם יוקדם לזה "ונתתי גו' ושאלה אשה משכנתה", קיום ההבטחה ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

אבל בהא דאמרו אח"כ "בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו כו'" – קשה טובא, וכי קיום ההבטחה מחוייב הוא רק מחמת החשש שיפתח אברהם את פיו, הא בלאו הכי ודאי מוכרח הדבר מחמת שהובטח כן מן השמים³, "לא איש א-ל ויכזב . . . ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה" (בלק כג, יט), ואומר "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה" (תהלים פט, לה⁴), ואינו רק למנוע אברהם מלטעון⁵ !?

משא"כ לדברי הש"ס, דנאמרו הדברים על הכתוב דפ' בא (יא, ב) "דבר נא באזני העם וישאלו גו'", היינו דמיירי רק לענין מה שנצטוו ישראל לשאול רכוש ממצרים. וא"כ, להגמרא אין הדרשה כלל לענין ההכרח דקיום ההבטחה מן השמים, רק הוא להטעים הא דנתבקשו ישראל ("דבר נא, אין נא אלא לשון בקשה") לשאול כלי כסף וכלי זהב ממצרים, אף שלא חפצו בזה כלל באותה שעה (כלשון הש"ס שם "אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו, משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בני אדם מוציאין אותך למחר מבית האסורין ונותנין לך ממון הרבה ואומר להם בבקשה מכס הוציאוני היום

ברכות שם. גו"א לפרש"י בא שם. ועוד). ובפרט שלא רק שמוחלין על זה אלא שבמצב זה אינם מרגישים את הטובה שבזה ובמילא אינם רוצים זה, וכלשון הגמרא בסיום הענין (במשל) "אומר להם בבקשה מכס הוציאוני היום ואיני מבקש כלום", ולכן הוצרך לומר "שלא יאמר אותו צדיק",

אבל אינו, כי אם אין זה לטובת ישראל עכשיו, פשיטא שגם אברהם אבינו יבקש "הוציאם היום", ויותר על הרכוש ולא יתבע קיום ההבטחה.

(2 ראה יפ"ת (השלם) לשמו"ר כאן.
 (3 וכמפורש במדרש לקח טוב בא שם: אמר הקב"ה כשם שנתקיים . . . כך יתקיים כו'. וראה הלשון שם ג, כ.
 (4 וכדברי ה' לאברהם – ראה פרש"י וירא כב, יב (מב"ר פנ"ו, ח).
 (5 לכאורה י"ל, דבנוגע להבטחת הקב"ה מצ"ע, מכיון שהיא (רק) לטובת ישראל הרי הם יכולים לוותר ולמחול ע"ז (ראה גם חדא"ג מהרש"א

לקראת שבת

יג

ואיני מבקש כלום", וזהו שביארו דאף שבקשו ישראל לוותר על הרכוש גדול, לא יכלו מן השמים למלאות בקשתם, "שלא יאמר אותו צדיק כו".

ונראה עוד לדייק בדרשות חז"ל הללו, ובמה שנשתנו זמ"ז, ובזה תתיישב לנו קושייתנו הנ"ל על הדרשה כמו שהובאה לענין קיום ההבטחה מן השמים ד"ונתתי את חן העם גו" (ולא כבש"ס, לענין הציווי ד"וישאלו"):

א) קושיית ה"משנה למלך" בס' פרשת דרכים (דרך מצרים דרוש החמישי): מה טעם סגנון הטענה הוא באופן שה"קיום" ד"יצאו ברכוש גדול" נדרש מצד זה שהי' ה"קיום" ד"ועבדום וענו אותם", בעוד שלכאורה הטענה היא שההבטחה ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, דזהו עיקר התרעומות⁶.

ב) מהו שדייקו חז"ל בלשונם לומר "קיים" בהם . . (לא קיים) בהם", ולא כתבוהו בסתם "ועבדום וענו אותם קיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים".

ג) הא דדקדקו לשנות בלשונם בב' הדרשות, דבדרשה שבמדרש נקטו "שלא יהא פתחון פה כו", משא"כ בש"ס אמרו "שלא יאמר כו". ותו, דבמדרש הזכירו לאברהם בפירוש, "שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו", ובש"ס נשמטו מזה ודייקו לומר בסתם "שלא יאמר אותו צדיק"⁷.

[ודיוק זה לעיניי הוא, דהא במדרש כבר הזכירוהו לאברהם שם בתחילת הדרשה, "מה שאמתי לאברהם", וא"כ התיבות "אברהם אבינו" שלא ח"ז הו' ייתור לשון. ולאידך, בש"ס לא נזכר אברהם כלל ועיקר⁸ וטפי הול"ל להזכירו, אם לא שהוא בדוקא כמשי"ת].

ב.

יסיק ע"פ הגמ' בסנהדרין ודברי המפרשים דגדר הנתינה הי' בעיקר מדין משכורת לישראל על עבודתם ולא רק בגדר עונש למצרים, ובזה מיישב הדיוקים ומבאר חידוש הש"ס בזה

והנראה בכ"ז⁹, דמכורח הקושיא דלעיל כמה שתלו חז"ל הא דנתן ה' את חן העם כו' בפתחון פה דאברהם (ולא מעצם מה שהובטח כן מן השמים) צריכים אנו לומר,

⁶ "אברהם". וכן הוסיף בפירושו על התורה שם. ולהעיר עד"ז במ"א – הוספת רש"י (וישב לו, יד) על לשון הגמרא (סוטה יא, רע"א).

⁷ ראה מפרשי הע"י ברכות שם. פרשת דרכים שם. ובכ"מ.

⁸ כן מקשה בפרשת דרכים. אף שבפשטות אינה שאלה כי מובן דזה מוסיף בהתרעומות.

⁹ ראה עיון יעקב ברכות שם. ידי משה לשמו"ר שם.

⁸ ועד שרש"י בש"ס הוצרך להוסיף ולפרש:

לקראת שבת

דההבטחה ד"רכוש גדול" עצמה היתה יכולה להתקיים בדרך אחרת (כמשי"ת), אלא שאז הי' מקום לפתחון פה דאברהם, וכדי למנוע אף מפתחון פה זה הי' הקיום בדרך זו ד"ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים גו". והוסיף ע"ז הש"ס, דאף הא ד"ונתתי את חן העם בעיני מצרים . . כדי שישאלום וילכו מלאים" אינו די, והי' צריך להתקיים דוקא בדרך ד"דבר נא באזני העם וישאלו גו", שישאל יבקשו הרכוש ממצרים, ודוקא בזה לא יהי' מקום כלל לטענת אברהם. וכמשי"ת הענין בזה, שהוא מגדר ענין התשלום דמצרים לישראל.

דהנה, בסנהדרין (צא, א) איתא: שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו הרי הוא אומר והי' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם, נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראי', אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראי' אלא מן התורה שנאמר (שמות יב, מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבודתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה.

וכבר נתבאר במפרשים¹⁰, דנתינת הרכוש מישראל למצרים הי' שכר לעבודתם במצרים כעבודת פרך¹¹. אמנם, בכתוב מצינו עוד לענין התשלום, שהוא מגדר עונש למצרים במה ששעבדו את ישראל, "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (לך טו, יד).

ועפ"ז יש לבאר דיוק חז"ל, דמכיון שנתינה זו ממצרים לישראל כלולה היתה משני גדרים הללו דשכר ועונש, מצינו להגדיר הנתינה כב' אופנים – איזה מן הטעמים הי' העיקר. דמחד גיסא איכא למימר שעיקר הדבר הי' מדין עונש למצרים, "ונצלתם את מצרים"¹², ורק שהטעם על זה שהתשלום הי' צריך להנתן לישראל דוקא הוא מחמת שעבודם, שהיו זכאים למשכורת עבודתם. וזהו שאמר הכתוב "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹³, דה"יצאו ברכוש גדול" הוא חלק (והמשך) ל"את

12) כסיום מאמר ה' למשה בפרשתנו (ג, כב), ופרש"י "כתרגומו ותרוקנון". ובברכות (שם, ע"ב) "מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ור"ל אמר כמצולה שאין בה דגים".

13) דלכאורה הול"ל "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" בהמשך ל"ועבודם וענו אותם", "להשלים ענין ישראל" ואח"כ "וגם את הגוי" – וראה אוה"ח

10) ראה בהנסמן בהערה 9. וראה פנים יפות פ' לך שם. פרשתנו עה"פ. ובכ"מ.

11) ולהעיר מספרי ופרש"י ראה טו, טו דביזת מצרים הוי גדר הענקה לעבד היוצא לחירות. ראה צפע"נ על התורה פרשתנו ג, כב. וארא ו, יג. ראה שם. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ ואכ"מ.

הגוי" דן אנכי". אבל לאידך גיסא י"ל, דה"רכוש גדול" נקבע מתחילתו לשכר לישראל על "ועבדום וענו אותם", ומה שנזכר הדבר בכתוב בהמשך ל"דן אנכי" הוא רק מחמת שביחד עם שכר העבודה לישראל הי' בזה גם עונש למצרים, שנלקח מהם רכוש גדול, ועד שהי' "ונצלתם את מצרים".

ומחולקים המה אופנים אלו באופן קיום הדבר, דלדרך הראשונה שהעיקר בזה הוא העונש ליכא שום נפק"מ היאך יבוא לידי ישראל, דהעיקר הוא במה שנלקח הרכוש מן המצריים, ומה שבא הרכוש לישראל הוא ענין צדדי שאין נפק"מ באופן ביאתו לידם. וא"כ, אף באם היו נוטלים ישראל מידם ה"רכוש גדול" שלא ע"י שאילה, וכגון שהיו לוקחים אותו בשעת מכת חושך¹⁴, הי' מתקיים המכוון ד"יצאו ברכוש גדול".

משא"כ להדרך השנית, ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" הי' (בעיקר) שכר עבודתם על "ועבדום וענו אותם", מוכרחת הנתינה שתהי' בדרך תשלום, וא"כ צריך שתהי' ניכרת כאן אף נתינה ממצרים לישראל¹⁵, היינו שמשלמים בזה שכר העבודה¹⁶.

וזהו שהדגישו חז"ל במדרש, שדוקא בזה שנאמר "ונתתי את חן העם הזה גוי" נגרם "שלא יהי' פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", פירוש, דההבטחה עצמה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (שלא נתפרש בה בפירושו המכוון שבוזה, וא"כ יד המובטח על התחונה) יכולה היתה להתקיים אף באופן שניכר בה בעיקר צד העונש למצרים ולא השכר והתגמול לישראל, אלא שאז הי' מקום ל"פתחון פה לאברהם אבינו", אביהם של ישראל, שיתבע מן השמים להיות המכוון העיקרי דהרכוש גדול לטובת ישראל, שכר עבודתם (שדוקא אז "תנחומין" יש להם על גלותם המר במצרים)¹⁷.

ובזה מחוורת קושיית ה"משנה למלך" הנ"ל, אמאי ה"פתחון פה" דאברהם (ש"ואחרי כן כו' לא קיים בהם") כרוך הוא בהקדמה ד"ועבדום וענו אותם קיים בהם" – דהא הוא הוא היסוד לה"פתחון פה" הנ"ל שיהי' הרכוש גדול בגדר שכר, דכיון ש"ועבדום וענו אותם קיים בהם", שישואל חו" בעצמם קושי השעבוד והעינוי, לכך מחייב הדבר

כמ"ש ברשב"ם (פרשתנו שם, כב. בא יא, ב. יב, לו). בחיי בשם הר"ח, חזקוני וכלי יקר שמות שם ובכ"מ.

16) ויתירה מזו: אם היו בני" לוקחים את הרכוש מהמצרים בעל כרחם או גם שלא בידיעתם, כנ"ל, לא רק שבנ"י לא היו מרגישים בזה תשלום על העבודה, כ"א שהיו יראים שהמצרים יחזרו ליטול מהם כו'.

17) ראה גם כלי יקר בא יא, ב.

לך שם "שלקח סדר העשוי כו' שבתחלה דן אותם ואח"כ השאילים רכוש גדול".

14) ראה שמור"ר פי"ד, ג (תנחומא בא ג. פרש"י בא י, כב) – שזה הי אחד מהטעמים של מכת חושך "שחפשו ישראל וראו את כליהם כו'". ולהעיר, החידוש הכי גדול שבמדרש לקח טוב (בא י, כג. יא, ב) שבשלת ימי האפילה (לא רק חפשו וראו, אלא) לקחו בפועל את כל אשר להם. ע"ש!

15) במתנה גמורה וחלוטה (לא – השאלה)

לקראת שבת

ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" יהי' באופן ד"קיים בהם" (וזהו שהדגישו חז"ל להוסיף תיבת "בהם"), היינו שיינתן להם בדרך המוכחת שכל נתינה זו מתחילתה הובטחה להם (והיתה עבורם), בתור שכר ותגמול לעבודתם ועיניהם.

ולמנוע טענה זו, עשו מן השמים שיבוא הרכוש גדול לידי ישראל ע"י נתינה ממצרים מתוך חן, ברצונם הטוב ובסבר פנים יפות – "ונתתי את חן העם גו'", שבזה נדגש מה שהרכוש גדול כרוך בהא ד"ועבדום וענו אותם", כנ"ל¹⁸.

ובכל זה יבואר היטב כוונת הש"ס להוסיף על הדרשה הנ"ל במניעת הטענה דאברהם, במה שהביא הדבר בשייכות להכתוב ד"דבר נא באזני העם וישאלו גו'". דהנה, אף באם היו מצרים נותנים לישראל כלי כסף וכלי זהב כו' ובסבר פנים יפות, מיהו עדיין מקום לומר שאין ניכרים הדברים דנתינת משכורת לעבודתם יש כאן, ועדיין נוכל לומר שאי"ז שכר עבודה כ"א נתינת מתנות סתם¹⁹, או שהוא ע"מ שלא יצאו ישראל ממצרים בעירום ובחוסר כל²⁰.

ולזה הוסיף הש"ס, דע"מ שיתקיים בשלימות הענין ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול קיים בהם" (שיהיו ניכרים הדברים דשכר עבודה הוא זה), נצטוו העובדים (ובאופן ד"וענו") בעצמם שייבקשו ויתבעו דמיהם ממצרים, שבזה מוכיחים הדברים דתשלום זה הוא חוב שחייבים להם.

וזהו ששינה הש"ס בלשון "שלא יאמר" ולא "פתחון פה"²¹ אותו צדיק" (ולא "אברהם אבינו"), דהנה מליצת הלשון "פתחון פה" תורה דהפה מצ"ע סתום הוא ובא אחר ופותחו, היינו דמיירי לענין מה שישאל יקבלו השכר (ולא תתעורר הטענה מצידם), ורק שהנהגת מצרים בזה תעורר את הטענה, והוא מה שביאר המדרש כבר דאילו לא היו הדמים ניתנים מידי המצרים (ורק היו נלקחים מהם ע"י ישראל) הי' "פתחון פה" לאברהם שנתינה דרושה כאן (כדלעיל).

שנרגש באברהם אבינו), נוגע שגם אצל בני יורגש שנותנים להם שכר עבודה.

19) ובפרט ע"פ פרש"י וירא (כ, טז) ד"ה ונוכחת.

20) ראה לעיל הערה 11.

21) שיאמר – ולא רק פותח פיו – מורה על תביעה חזקה יותר. לאידך – יאמר ה"ז מעצמו; פתחון פה – ה"ז שבא ענין ופותח הפה (סתום).

ולהעיר מיחזקאל (כט, כא) "ולך אתן פתחון פה", ובכ"מ בפרש"י על התורה, לדוגמא: וירא יט, יב. כ, טז. תולדות כז, מ. ויצא כט, לד. יתרו כ, ב. משפטים כא, יא. ראה יד, יג.

18) ועוד ענין בזה: כמדובר כמ"פ (ראה בארוכה הדרן הא' על מס' פסחים) נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים הוצאות תשמ"ו (ושלאח"ז) ע' תנט ואילך). הדרן על מס' אבות (לקוש ח"ז ע' 395 ואילך. ביאורים לפרקי אבות (קה"ת) בסופו) בכל הענינים דתומ"צ ושכרם יש בהם גדרים שמצד הנותן (הקב"ה) וגדרים מצד המקבל (ישראל). ועד"ז י"ל בהענין ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול": דמצד ה"נותן" (הקב"ה) נוגע בעיקר ה"בפועל" – שהמצרים יעשו ושבנ"י יקבלו שכר פעולה, ובמילא אינו נוגע כיצד נרגש זה אצל בני"י; משא"כ מצד גדר ה"מקבל" (ישראל,

לקראת שבת

יז

משא"כ להאופן ששללו בש"ס (שהי' ניתן מידי המצרים מבלי שייתבעו ע"ז מישראל) כבר ליכא "פתחון פה". אלא שמצד שלימות הצדק והיושר דאברהם, עדיין יש מקום ל"אותו צדיק" לומר דישראל שחוו בעצמם קושי השעבוד והעינוי דמצרים ("ועבדום וענו") זכאים להשתלם ב"רכוש גדול" דוקא באופן שיהי' ניכר בזה דתשלום חוב יש כאן (שדוקא אז ישנו בשלימות "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול קיים בהם"), שדבר זה מתקיים ע"י "דבר באזני העם וישאלו גו'".

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

התרופה לכל החלאים

"האור עצמי דתורת החסידות יכול הוא לרפאות כל נגע וכל מחלה, אבל לזה הרי בהכרח להשתמש בהסמי מרפא כפי חוקי ספרי תורת החסידות, אשר הן המה דברי הרב"

בתורת החסידות יש רפואה לכל חולי

לכל דבר חולי ומחלה בחולי הנפש, יש בתורת החסידות רפואה להחולי ומחלה ההיא, וכידוע אשר כמה וכמה פרקים מספרו של רבינו הקדוש ספר התניא היו קודם שחיבר רבינו את ספר התניא בשנות תקמ"ז-מ"ט בערך בספר מסודר.

פרקים אלו האמורים היו כבר ידועים בין החסידים ותלמידי החדרים, והן המה ענייני עצות בדרכי ואופני העבודה אשר הורה הוד כ"ק רבינו בעל פה להנכנסים ביחידות בשנות תקל"ט-תקמ"א, ואחרי כן בשנת תקמ"ה בערך סידרם רבינו בכתב פיסקא פיסקא, והחסידים הראשונים בהעתיקותיהם חיברום כאחד, ויקראו להם שם ספר העצות, ויש שקראו לו ספר הבירור, ספר העבודה.

הצר השוה בכל הרפואות – ליקח אותם

והנה כמו ברפואות לחולי הגוף הרי יש מינים ממינים שונים לכל מחלה ומחלה ביחוד,

לקראת שבת

יט

יש רפואה שהיא כללית ונמצאת מוכנה בכל עת, ומכיון שהרופא מצוה לקחת מרפא זו, הרי ישנה מן המוכן, וישנם רפואות שאינם מן המוכן אלא שאחר בדיקתו של הרופא את החולה במצבו הפרטי הנה אז הוא מצוה את דבר הרפואה, אמנם רפואה זו צריכה זמן להכינה.

הנה כמו כן מרפואות לחולי הנפש הרי יש מינים ממינים שונים לכל נגע ומחלה ביחוד, יש רפואות כללי' והן המה האמורים בספרי מוסר ובספרי חסידות והם מהמוכנים בכל עת, ומכיון שהאדם מרגיש חליו הנה כשם שבחולי הגוף הנה כשיתרבה החום צריכים לקחת רפואה זו, וכשמתרבה הקור צריכים לקחת רפואה זו ובדוגמא כזו לכל המחלות, הנה כמו כן בחולי הנפש הנה כשמרגיש בעצמו חום לעניני העולם ותאוותיו, יש רפואה כללית מוכנה לזה, וכן כשמרגיש קור לקדושת התורה וחיבת המצות יש רפואה כללית מוכנה לזה.

אמנם יש רפואות אשר בלתי רופא מומחה אי אפשר לידע איך לסדר את הרפואה והיינו מלבד זאת אשר עיקר גדול הוא בכל חולה הוא לידע את דבר המחלה בביור, כי עד שאין ידוע דבר המחלה ברור, הנה על הרוב לא יועילו הרפואות, וראשית כל צריכים להיות אצל רופא מומחה אשר יברר ויגביל דבר המחלה, הנה לבד זאת הרי לאחר שמתברר המחלה הנה אז צריכים לקחת אותה הרפואה הכתובה בספר הרפואות [על פי הסדר אשר יקבע הרופא מומחה].

כל הרפואות בלי הבדל בין הנמצאים מוכנים ובין אלו שצריכים להכניסם, הנה רפואתם הוא כאשר החולה לוקח את הרפואות בעתן ובזמנם ובסדרן כפי אשר יצוה הרופא, והי' אם לא ידייק בזה כמצווה הנה אז תחסר התועלת האמיתית ולא יתרפא.

והי' גם אם יהי' אצל רופא מומחה, אשר בירר והגביל דבר המחלה, גם נתן סמי המרפא וצוה הסדר הנכון בלקיחתן וקנה אותם והעמידם על השולחן, הנה מזה לא ירפא המחלה ולא יתרפא החולה, אלא אדרבא ח"ו, המחלה משתרשת ונושנת ומסכנת יותר ויותר, וגם בר דעת קטן לא יוכל לטעון אשר מאחר שהסמי מרפא אתו עמו בבית, ועומדים לנגד עיניו, הנה צריך להתרפאות, כי הסמי מרפא רפואתן הוא אך ורק כאשר לוקחים אתם כפי דרכן וסדרן אשר יצוה הרופא.

דוגמתו בחולי הנפש

והנה כל האמור בחולה הגוף ורפואתו, הנה כן הוא בחולה הנפש ורפואתו, אשר ראשית כל הנה צריכים לברר ולהגביל את המחלה, ואחרי כן לקבל הסמי מרפא הכתובים בספרי הרפואה ברפואת הנפש.

אמנם רבים הם הטועים לאמר מאחר שהיו אצל רופא, וביורר והגביל מחלתם, או שהם בעצמם יודעים מחלתם, ובאים אל הרופא לבקש רפואה, ומהם אשר מצב בריאותם

הרוחני נוגע להם בפנימיותם בהיותם עד דחיקא דמוחא וליבא, וכוכים במר נפשם מגודל הצער בפרטי עניניהם, ומטים אזן קשבת לדבר הרפואות, אבל לעשות עניני הרפואה אינם עושים בחשבם אשר היותם אצל הרופא וידיעת הסמני מרפא מספיק.

אבל באמת הנה טועים הם טעות גמור כמו החולה בגוף שחושב דמאחר דהסמי מרפא הנם אתו עמו בבית, או גם עומדים לנגד עיניו ומסתכל בהם, וכבר הי' אצל הרופא פעמיים ושלוש צריך להתרפאות, ולא זה שאינו מתרפא אלא עוד החולי משתרש ומתיישן, אשר כן הוא גם בחולה הנפש אשר מזה שהי' אצל הרופא, וגם קנה הסמי מרפא והנם אתו עמו בבית, אשר מזה הנה לא זה שלא יתרפא, אלא עוד החולי משתרש ומתיישן.

חולי הדמיון והחזי'

והנה בחולי הגוף אנו רואין אשר ישנם ר"ל חולאים כאלו אשר לא זו בלבד אשר אינם יודעים כי חולים הם, אלא טועים בעצמם לאמר כי בריאים המה, ובהם עוד חולאים כאלו אשר חושבים אשר הבריאים הם החולים, והם – החולים הללו – הם הבריאים.

והנה זה על פי רוב בחולי הרוח ר"ל שאינם יודעים כי חולים המה, ובפרט אלו החולים המרודים החושבים כי הבריאים הם החולים, אשר שניהם כאחד אינם מחפשים אחרי דרכי הרפואה, ומהם גם המנגדים לעניני הרפואה, בטענם כי בריאים, ובתוכם ישנם חכמים מחוכמים בעלי המצאה בעניניהם ובעלי כשרון כדיבור והדומה בשאר החושים.

עיקר מחלתם של חולי הרוח הוא החזי' והדמיון, להאחד נדמה שהוא ראש העדה והעיר, להשני נדמה שהוא חכם המדינה, ולהשלישי חזי' אחרת, וכולם המה כ"כ טרודים בעניני הדמיון אשר אין להם זמן לאכול ולישן, ואם באים לרפואתם טוענים כי הם הבריאים.

חולי הדמיון והחזי' הוא בחולי הנפש עוד יותר מכמו בחולי הגוף ר"ל והם עוד מסוכנים יותר כי חולי הגוף הנה עפ"י רוב יש מי שדואג עבורם, לא כן בבעלי דמיון והחזי' בחולי הנפש, שהם עזובים לנפשם מבלי דואג להם, ומחלתם ר"ל מתגברת עליהם משתרשת ומתישנת, הולכים ומתנוולים מזמן לזמן.

להשתמש ברפואה כרבעי'

אמנם האור עצמי דתורת החסידות יכול הוא לרפאות כל נגע וכל מחלה, אבל לזה הרי בהכרח להשתמש בהסמי מרפא כפי חוקי ספרי תורת החסידות, אשר הן המה דברי הרב, כי דברי הרב כאשר הם נחזרים כמו שנאמרו מפי הרב, הנה כחם אתם עמם לרפאות את כל מיני חולים ולהעמידם בקרן אורה...

החפץ למלאות תעודתו בחיים בחדת החסידים ואנשי מעשה ולקיים החוב המוטל עלינו כולנו כאחד, כאמור להאיר לבביהם של ישראל, ולהאיר בתייהם של ישראל באור

התורה ועבודת הבורא ית' הנה צריך להשתדל בכל מיני השתדלות, לעורר לקבוע עתים לתורת החסידות ברבים בספר ובעל פה, והכל בהתנאי האמור, לשמור דברי הרב, רק זעיר שם זעיר שם הנה לעת מן העתים רשאי הוא הלומד והחוזר ברבים לבאר ולהסיר מהנאמר במקום אחר.

ולכל לראש ללמוד וכן לחזור מאמרי חסידות שמבואר בהם עניני התבוננות באחדות הוי', ובענין עבודה שבלב בתיקון המדות, אהבת ישראל, הרבצת תורה ויראת שמים והדומה שהן המה הפרוודור דהיכל תורת החסידות.

